

МОДЕРНІЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ СИСТЕМОЮ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Терованесов А.М.,

*к.ю.н., ст. викладач кафедри туризму і соціальних наук
Харківського торговельно-економічного інституту КНТЕУ*

Відмітною рисою системи вищої освіти України є провідна роль держави, що реалізує освітню політику через регулюючу, координуючу, контролюючу і керівну функції. Але нормативне забезпечення функціонування СВО та здійснення освітньої діяльності не повної мірою відповідають реформам, що потребує вітчизняна вища освіта і не вирішують нагальних проблем ефективного управління та фінансування вищої освіти, підвищення якості освіти, задоволення держави, суспільства та індивідуума у кваліфікованих фахівцях.

Стосовно форми організації, існуюча система управління СВО в Україні є централізованою. Держава через відповідні органи центральної та місцевої влади реалізує функції щодо нормативно-правового регулювання, централізованого фінансування системи вищої освіти і науки, планування підготовки кадрів, затвердження процедур ліцензування та акредитації як інструментів контролю якості освіти тощо. Завдяки ієрархічності управління відбувається передача повноважень на верхні управляючі рівні, у результаті чого ускладнюється контроль за їх виконанням. Це призводить до ускладнення управління всією системою. Підтвердженням цього є Закон України «Про вищу освіту», в якому закріплені функції централізованого регулювання освітніми процесами [1]. Так, реалізація державної політики покладена на Кабінет Міністрів України та центральний орган виконавчої влади у сфері освіти і науки (ст. 3); розробка та затвердження стандартів освітньої діяльності здійснюються центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки (ст. 9); управління у сфері системи вищої освіти у межах своїх повноважень покладено на Кабінет Міністрів України, центральні органи виконавчої влади у сфері освіти і науки (ст. 12) та ін.

Разом з тим, напрями реформування СВО мають бути орієнтовані на більшу відповідність розвитку суспільства. Усунення зазначених недоліків пов'язано із прагненням до децентралізації, збільшенням університетської автономії і фінансової самостійності. Це зумовило тенденцію розвитку системи вищої освіти європейських країн на сучасному етапі.

Слід зазначити, що у нормативно-правових актах, які регламентують розвиток системи вищої освіти в Україні, децентралізація та автономізація навчальних закладів є одними із пріоритетних напрямів. О. Ковальчук підкреслює, що стратегія децентралізації освіти (автономії) є необхідною умовою реалізації відкритості, диверсифікованості і здатності до змін національної системи освіти [2, с. 11]. Зазначені позитивні риси процесу децентралізації передбачають зміну моделі реформування системи вищої освіти, що викликає необхідність перетворень в організації процесу навчання, практичній підготовці тощо.

У такому контексті доцільним є виділення факторів, що обумовлюють зміни у розвитку СВО. Серед них головними є внутрішньополітичний, економічний, нормативно-правовий, демографічний, культурно-ідеологічний. Незважаючи на суттєву роль кожного з них у впливу на розвиток СВО, необхідно підкреслити правовий фактор, як визначну складову, оскільки без законодавчого регулювання певних процесів

складно вийти на задовільні результати реформування. Передусім, це стосується питань організаційної роботи і розподілу отриманих прибутків, що визначає нормативно-правовий аспект в економічній складовій освітньої діяльності та управлінні ВНЗ.

Відповідно Закону України «Про освіту» [3], самоврядування навчальних закладів передбачає їх право на самостійне планування роботи, вирішення питань навчально-виховної, науково-дослідної, методичної, економічної і фінансово-господарської діяльності. Дана самостійність є неможливою без створення певних контролюючих органів. В умовах децентралізації ці функції передаються від інстанцій публічної влади до громадських сфер. Тому, у ВНЗ створюються якісно нові структури, завданням яких є управління його господарською діяльністю. Наприклад, Закон України «Про вищу освіту» [1] вказує, що наглядова рада ВНЗ сприяє розв'язанню перспективних завдань його функціонування, залученню фінансових ресурсів для забезпечення діяльності з основних напрямів розвитку і здійснення контролю за їх використанням, ефективній взаємодії ВНЗ з державними органами та органами місцевого самоврядування, науковою громадськістю, суспільно-політичними організаціями та суб'єктами господарської діяльності в інтересах розвитку та підвищення якості освітньої діяльності і конкурентоспроможності ВНЗ, здійснює громадський контроль за його діяльністю тощо (ст. 37, ч.2.). Така норма підкреслює, що навчальний заклад є незалежною юридичною особою, яка має право на власний розсуд управляти та проводити внутрішній аудит. Колектив авторів у складі О. Іванов, Г. Авджян, М. Ністоцька, аналізуючи функціонування вищої освіти США, стверджують, що піклувальна рада університету штату Іллінойс розробляє положення про діяльність університету, в яких детально обговорені всі аспекти управління університетом, включаючи структуру університету, права та обов'язки структурних підрозділів умови заміщення вакантних посад викладачів та інших співробітників університету питання фінансової підтримки досліджень, фінансової допомоги студентам, а також питання захисту інтелектуальної власності, патентів тощо [4, с.89].

Таким чином, модернізація управління СВО включають:

усунення бюрократичних важелів, що полегшить управління ВНЗ шляхом підвищення ефективності контролю та прискорення прийняття рішень;

визначення правових механізмів щодо забезпечення організаційної та фінансової самостійності ВНЗ для втілення юридичного терміну «автономії ВНЗ» у практичну площину;

забезпечення систему стримувань і противаг у внутрішній діяльності ВНЗ шляхом упорядкування дій органів контролю та управління освітньою діяльністю.

Література:

1. Про вищу освіту : Закон України [від 01.07.2014 № 1556-VII] [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vnz.org.ua/zakonodavstvo/111-zakon-ukrayiny-pro-vyschu-osvitu>.
2. Ковальчук О. С. Автономія школи як стратегія децентралізації освіти (досвід європейських країн) / О. С. Ковальчук // Вісник Львівського університету. – 2010. – Вип. 26. – С. 11–21. – (Серія «Педагогіка»).
3. Про освіту № 1060–XII : Закон України [із змінами від 11 червня 2008 року] [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
4. Иванов А. Г. Мировой опыт функционирования наблюдательных и попечительских советов университетов / А. Г. Иванов, Г. Д. Авджян, М. С. Нистоцкая // Университетское управление. Практика и анализ. – 2002. – № 2. – С. 88–93.